

Åtgärder som berör natur- och kulturprojekt är några av de som är underutnyttjade, berättar Pasi Kemi, programledningen Jordbruksverket.

Åtgärder som går trögt

Tre exempel på underutnyttjade områden inom landsbygdsprogrammets axel 3 är åtgärder för att utveckla servicen på landsbygden, åtgärder som stimulerar byutveckling eller som berör natur- och kulturprojekt.

Text: Mats Thorner | Foto: Jessica Hagård

I slutet av maj kommer landsbygdsprogrammets övervakningskommitté att få sin andra årsrapport om programmets utnyttjande och måluppfyllelse. I år kommer rapporten att ha större tyngd än förra året, då redovisningen bara rörde landsbygdsprogrammets inledningsperiod. Vid det här laget har programmet hunnit komma igång på allvar och det är lättare att dra slutsatser om hur mycket pengar som gått åt, om programmets mål uppfyllts och även om hur programmets mål förhåller sig till vad som faktiskt är möjligt att uppnå.

Frågor till Övervakningskommittén

Med ledning av Jordbruksverkets årsrapport om landsbygdsprogrammet kan man ana sig till vilka punkter som kommer att bli diskussionsämnen i Övervakningskommittén.

Hittills har till exempel de tre ovan nämnda stödåtgärderna bara utnyttjats till ungefär hälften av den tillgängliga budgeten, vilket innebär att det finns ett behov av att stimulera till ytterligare företagsstöd och projektstöd inom de områdena

(i landsbygdsprogrammet benämnda ”Grundläggande tjänster”, ”Förnyelse och utveckling i byarna” och ”Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden”).

Dålig uppfyllelse av målen

Ytterligare ett förhållande som rör axel 3 är att målen inte uppnåtts i förhållande till hur mycket pengar som spenderats.

– Budgetutnyttjandet ligger kring 80 procent, medan måluppfyllelsen gällande antalet aktiviteter och investeringsvolym är betydligt lägre, berättar Pasi Kemi, handläggare på Jordbruksverkets samordningsenhet.

– Det betyder att målvärdena ärorealistiskt höga och att man nog behöver göra en översyn av dem, säger han.

När det gäller hur programmet gått inom axel 1 och 2 pekar han ut åtgärderna ”samarbete för produktutveckling, infrastruktur, ekologisk produktion, skyddszoner, miljöskyddsåtgärder och miljöinvesteringar” som områden där insatser behöver ske för att öka måluppfyllelsen.

Var med och analysera hur det går!

Nu har alla i Landsbygdsnätverket chans att reflektera över måluppfyllelsen i landsbygdsprogrammet i Landsbygdsnätverkets fjärde virtuella tankesmedja som anordnas 3-8/4. Vilka resultat är vi på väg att nå? Slutsatserna kommer att vara med som underlag till Jordbruksverkets årsrapport till Övervakningskommittén. Läs mer om den virtuella tankesmedjan om måluppfyllelsen på www.landsbygdsnatverket.se.

Landsbygdsnätverkets roll betonas i regeringens landsbygdsstrategi

Landsbygdsnätverket har en nyckelroll i arbetet för landsbygdernas utveckling. Det framkommer i regeringens landsbygdsstrategi.

Regeringen presenterade sin landsbygdsstrategi den 17 mars. I skrivelsen redogörs i första hand för de viktigaste strategiska åtgärder som regeringen har genomfört och som förbereds.

– Det framgår tydligt i strategin att det behövs mer kunskap och information om landsbygderna och deras resurser och möjligheter och att Landsbygdsnätverket har en viktig roll i det arbetet, det säger Peter Melin ordförande i Landsbygdsnätverkets styrgrupp.

I strategin betonas också betydelsen av det vetenskapliga rådet som Landsbygdsnätverket tillsammans med Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) tagit initiativ till. Vetenskapliga rådet för landsbygdsutveckling bör kunna utgöra en viktig plattform för överföring och utbyte av forskningsresultat mellan olika aktörer, enligt regeringen.

Året som gått

Hur har det då gått med 2008? Har vi lyckats uppnå de mål som finns för landsbygdsprogrammet? Om inte, vad ska vi inom Landsbygdsnätverket satsa på under 2009 och de kommande åren fram till 2013 för att uppnå målsättningarna? Vems ansvar är det att vi vidtar åtgärder så att vi uppnår målen etc.? Frågorna hopar sig när man sätter sig ner och funderar och det tror jag alla vi som representerar Landsbygdsnätverket måste av-sätta tid till emellanåt. Det är lätt att vi bara springer på utan att alltid veta exakt vad vi ska sikta in oss på. Många gånger är det också så att vi måste ställa om siktet beroende på att målbilden har förflyttats eller ändrats.

Tillbaka till den första frågan. Hur har det gått 2008? Av Jordbruksverkets årsredovisning framgår det att vi i stort har lyckats bra men det är lite för tidigt att redan nu se effekterna av satsningarna. Där vi lyckats mindre bra inom axel 1 är stöd till samarbete och utveckling av nya produkter samt infrastruktur-åtgärder. När det gäller axel 3 har vi lyckats mindre bra när det gäller stöd till grundläggande tjänster, förnyelse och utveckling av byarna samt när det gäller bevarande och uppgradering av kulturarvet. I detta nyhetsbrev kan du läsa mer om just vårt natur- och kulturarv.

Nu är det upp till oss inom Landsbygdsnätverket att bidra till att stärka den kvalitativa analysen av måluppfyllelsen så att vi vet vad vi ska rikta in oss på. Sedan är det vår uppgift att med de resurser som vi har inom nätverket på olika sätt bidrar till att öka måluppfyllelsen inom de områden som lyckats mindre bra under 2008. Jag är övertygad om att vi med gemensamma krafter kommer att lyckas med detta.

Peter Melin
ordförande

Landsbygdsnätverkets styrgrupp

Ann Eriksson med sina fjällkor på Lillhärjäbygget. Gården drar turister, vilket ger intäkter och gör att gården kan leva vidare.

Två kulturarv som ger inkomster

I det ena fallet by- och gårdsmiljöer på västkusten som rustas för att kunna bli en plattform för nyföretagande inom turistnäringen. I det andra fallet ett unikt fjälljordbruk som kan brukas vidare, bland annat tack vare besöksintäkter. Båda är exempel på kulturarv som stimulerar till entreprenörskap och turistinkomster.

Text: Mats Thorner | Foto: Lars-Olof Hallberg ©

”Smultronställen i Stenungsund” är namnet på det projekt som nyligen har godkänts som Leaderprojekt i Leaderområdet Terra et Mare. Totalt satsas 7,9 miljoner kronor på att rusta upp gårds- och bymiljöerna i Stenunge by och på Ramsön, varav bidraget från Leader är 2,8 miljoner.

Projektets syfte är att byggnader, miljöer och kulturlandskapet ska bli bättre tillgängligt för besökare och att det på detta sätt skapas möjligheter för nyföretagande inom turistnäringen.

Sveriges enda fjälljordbruk

Ett annat exempel är enda svenska kvarvarande fjälljordbruket i väglöst land, som brukas året runt och som fortfarande är i obruten drift sedan generationer tillbaka.

Gården heter Lillhärjäbygget och ligger i sydvästra Härjedalens vildmark, nära fjällvärlden. Den blev förklarad som kulturresevat redan 2002 och har fått stöd ur landsbygdsprogrammet via länsstyrelsen i Jämtland, så att den kan fortsätta brukas och hävdas på samma sätt som skett under de senaste 200 åren.

– Utan stödet och utan kulturturismen skulle vi inte finnas kvar, berättar Ann Eriksson, som tillsammans med sin syster Eva äger och driver den lilla fjällgården. Systrarna är födda

på gården och har fortsatt att bruka den på samma sätt som deras föräldrar gjorde. De representerar den femte generationen av samma familj som bott och brukat Lillhärjäbygget.

Betydelsefullt stöd

Systrarna har en renrasig fjällkobesättning, får, häst, höns och hundar och gårdsmiljön kan betraktas som en unik, kulturell klenod.

– Stödet vi får går till lönen till två anställda som hjälper oss att bruka gården. Vi skulle inte klara det på egen hand, det är tungt arbete det handlar om, förklarar Ann Eriksson.

Samtidigt tar systrarna emot turister och får på så sätt intäkter.

– Nyfikenheten på oss och det kulturarv gården representerar ökar och turisterna blir fler. Det är bra för oss och vi är villiga att dela med oss av hur vi lever här. Vi är faktiskt ett bevis på att det går att leva traditionellt och självförsörjande utan elektricitet, mobiltelefoner och datorer, säger Ann Eriksson.

LÄS MER PÅ:

www.terraetmare.se

www.lillharjabygget.se

Vid Riksantikvarieämbetets och LRF:s träff i mars diskuterades kulturarv som resurs för företagande.

LÄS MER

- Läs mer om målen och stöden till kultur- och naturarv och kulturmiljö i landsbygdsprogrammet på www.landsbyggsnätverket.se. Du kan också söka på kultur- och naturarvsprojekt i projektdatabasen på samma webbplats.
- Se även LRF:s och Vuxenskolans studievägledning och webbaserade hjälpmedel om konsten att berätta gårdars och orters historia på www.bygdeband.se. LRF har också tagit fram en verktygslåda till medlemmar som vill utveckla turistföretag.

Det går att sälja ärvd kultur

Det går att tjäna pengar på kulturupplevelser och historia som väcker känslor. Men vi måste göra kulturarvet mer tillgängligt och stödja kulturarvsentreprenörerna att bli kundorienterade! Text och Foto: Maria Gustafsson

Det var några av slutsatserna när Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och LRF bjöd in till en träff i mars inom ramen för Landsbyggsnätverket. Temat var kulturarv som resurs för företagande. Enligt deltagarnas framtidsspaning vill många konsumenter och turister på

landsbygden känna att de tar ansvar för miljö och klimat och de vill få genuina upplevelser.

Landsbyggsnätverkets inspiratör Camilla Eriksson förklarade det behov som finns:

– Det är inte brist på idéer, men vi behöver titta på verktygen som gör att det går att

tjäna pengar på ett kulturarv.

Under träffen gavs åtskilliga exempel på hur det redan finns mängder av varumärken som växt fram ur ärvd kultur. Caprifolkött och Vasaloppet är ett par sådana exempel.

– Entreprenörer som förvaltar kulturarvsbaserade affärsidéer måste vara duktiga på att levandegöra historien, konstaterade Sara Roland, Hushållningssällskapet, Väst. Kulturarv kan också samla en bygd kring en identitet som ökar ortens dragningskraft!

Träffen i mars summerades med att rådgivning och erfarenhetsutbyte är några viktiga verktyg för att fler entreprenörer ska kunna dra nytta av en miljö- och upplevelseinriktad konsumtion och tjäna pengar på ärvd kultur.

Medlem har ordet

Kulturarv som resurs för företaget och landsbygden

Jag har sedan i höstas arbetat som inspiratör i ett gemensamt projekt mellan LRF och Riksantikvarieämbetet. En kombination som brukar få omgivningen att höja på ögonbrynen och fråga hur det gick till. Det enkla svaret är att de båda organisationerna har ett stort gemensamt intresse i landsbygdsutveckling och kring miljöfrågor. Men utan Landsbyggsnätverket hade inte det kunnat gå från tanke till handling.

Trots olika uppdrag så finns det mycket som förenar LRF och Riksantikvarieämbetet. LRF arbetar för att utveckla nya affärs- och verksamhetsmöjligheter på landsbygden – verksamheter som ofta tar sin utgångspunkt i kulturarv och kulturmiljö. Riksantikvarieämbetet i sin tur arbetar bland annat för att kulturarv ska kunna brukas på ett hållbart sätt och vara en ekonomisk tillgång. Som inspiratör med bas

i både organisationerna har jag därför haft förmånen att få arbeta med att undersöka på vilket sätt bruket av kulturarv bidrar till tillväxt och ett starkt varumärke för företaget.

Trots att projektet inte är avslutat är det uppenbart att kulturarv säljer – en del företagare använder det medvetet genom att låta gårdens eller bygdens historia och det omgivande landskapet utgöra en del av attraktionen med upplevelsen eller produkten. Andra ser helt enkelt kulturarv som en självklar del av sin omgivning utan att fundera över om dessa resurser kan användas mer strategiskt för att utveckla verksamheten.

Att vårt kulturarv är en viktig resurs blir tydligt om vi funderar lite kring exempelvis jordbruksministerns uttalande om Sverige som ett nytt matland. Det han lyfter är ju egentligen bruk av kulturarv; det är mat-

rätter som är speciella för regionen, det är gamla potatis- eller äppelsorter, det är hantverkskunnandet kring osttillverkning – exemplen är många.

Vi har bara börjat skumma lite på ytan när det gäller möjligheten att tjäna pengar på kulturarv. Jag hoppas verkligen att projektet kommer att öka medvetandet om kulturarv som en resurs för företagandet, särskilt när Sverige genom landsbygdsprogrammet satsar stora resurser på att utveckla landsbygdens näringsliv. Kulturarv säljer - och gör livet lite roligare och intressantare på kuppen.

Camilla Eriksson

Inspiratör och projektledare för Kulturarvsentreprenörer

Utbildningen i Söråker för Leadergrupper gav många av deltagarna nya tankar om hur man kan arbeta med sina strategier.

LAG utbildades i konsten att dra åt samma håll

Hur gör man för att hålla greppet om en utvecklingsprocess, konkretisera arbetet och leda det i riktning mot bestående, positiva effekter?

Text: Mats Thorner | Foto: Hans-Olof Stålgren

Det var exempel på frågor som avhandlades när Landsbygdsnätverkets och Jordbruksverkets Team landsbygd i början av mars arrangerade utbildning för LAG-medlemmar, denna gång i Söråker utanför Timrå (samma utbildning hölls utanför Örebro i november 2008).

Det gäller att styra rätt

Syftet är att inspirera och öka kunskaperna hos LAG-medlemmar och verksamhetsledare runt landet. I Söråker informerade två inhyrda utbildare om sina respektive koncept för att konkretisera och styra arbetet i partnerskap och utvecklingsprocesser i önskvärd riktning.

– Två centrala behov handlar om att man i LAG måste vara duktig på att åstadkomma en tydlig styrning av Leaderprojekten och att samtidigt ha ett mer långsiktigt perspektiv för arbetet än bara själva projektperioderna, berättar Hans-Olof Stålgren från Landsbygdsnätverket.

Utbildarnas teser går bland annat ut på att vid utvärdering av utvecklingsprocesser skilja på resultat och bestående effekter. De går också ut på att metodiskt strukturera och konkretisera visioner och utvecklingsstrategier, så att de i princip kan fungera som handledningar vid hanteringen av pro-

jektstöd. Projektstöden blir då både enklare att bedöma i förväg och att utvärdera.

Nöjda deltagare

Lena Liljemark, tf. verksamhetsledare för Leaderprojektet Timråbygd, en av LAG-deltagarna under utbildningsdagarna var särskilt nöjd med metodikresonemangen:

– För mig var det en bra tankeställare att vi fick lära oss att skapa ordning och reda på visioner, mål och syften. Jag tycker också att den tid som lades ner på att utbyta erfarenheter och diskutera med andra deltagare var otroligt värdefull, säger hon.

Även Linda Näsén från Leader Storsjöbygden var nöjd:

– Den viktigaste lärdomen var hur vi kan jobba med utvecklingsstrategin för att få den enklare och tydligare. Men också hur vi kan arbeta för att prioritera och nå våra mål. För övrigt är det alltid givande att träffa andra Leaderkollegor – det är ett uppdämt behov hos alla, tror jag!

Utbildarna som hyrts in var APeL från Linköpings universitet, se mer på www.apel-fou.se, samt konsultföretaget OpenEye, se mer på www.openeyegroup.com.

Mentorer och erfarenhetsträffar för LAG

LAG har även under 2009 möjlighet att anlita mentorer vid behov som kan hjälpa till med arbetet inom LAG. Nu finns också möjligheten att vidga gruppen för erfarenhetsträffarna så att t.ex. projektledare inom Leader bjuds in tillsammans med LAG. Dessutom har vi förenklats hanteringen av ersättningen för LAG: s utlägg. Du kan läsa mer om detta och även hitta listan på mentorer samt se tillgängligt belopp hos just din länsstyrelse på vår webbplats: www.landsbygdsnätverket.se/huvudomraden/leader/mentoreroch erfarenhetsträffar.

Vem får en "Ullbagge" på Landsbygdsgalan?

Landsbygdsnätverket har gått ut med en inbjudan till länsstyrelserna och LAG-grupperna om att nominera till årets landsbygdspriser, så kallade "Ullbaggar". Vinnarna kommer att presenteras på Landsbygdsgalan i Stockholm den 30 september 2009.

Syftet med priserna är att skapa uppmärksamhet för landsbygdsprogrammet och att föra fram goda exempel på landsbygdsutveckling. Med aktiviteten visar vi exempel på vad som händer med Landsbygdsprogrammets medel, samtidigt som goda exempel kan ge inspiration till andra landsbygdsaktörer.

Följande klasser nomineras:

- Årets Leader
- Årets Landsbygdsprojekt
- Årets Landsbygdsföretagare

Följande satsningar som berör landsbygden nomineras:

- Årets Miljösatsning
- Årets Ungdomssatsning
- Årets Integrationssatsning
- Årets Jämställdhetssatsning

LAG-grupperna nominerar i klassen "Årets Leader" och länsstyrelserna i de övriga kategorierna.

Att misslyckas är inte något brott, men att ha ett lågt syfte och lyckas, är det.

J.R. Lowell